

ДОМАЋИ ШАХ КРОЗ ИСТОРИЈУ

Када се пише о шаховској историји код нас, морају се узети у обзир трансформације кроз које је пролазила држава. Од „мале“ Србије, преко Краљевине Југославије, затим државе после II светског рата, па поново до Србије. Уз то, Срби су живели и у Аустро-Угарској, која је током дугог временског периода била шаховски веома развијена земља, а у једном периоду, по свој прилици, и са можда најсадржајнијим шаховским животом, тако да се поставља и питање клубова или играча на територијама које су касније ушле у састав Југославије, или су данас у саставу Србије.

Осим тога, званична политика после II светског рата није била благонаклона према наслеђу из претходних времена, па се то пренело и на шах. Као последица тога није се говорило о предратним такмичењима, тако да је новоуведеним одбројавањем све почињало од броја 1. У том смислу, као I мушки шампионат води се онај одржан 1945. године, а I женски и I омладински шампионат 1947. године (истини за вољу, ово такмичење није ни постојало пре рата). Прво екипно државно првенство за 1946. годину играно је 1947. године, и тако даље.

Подаци који следе не могу се добити од Шаховског савеза Србије, тако да огромну захвалност дугујемо приватној архиви и личној иницијативи доскорашњег потпредседника Шаховског савеза Србије и нашег истакнутог међународног судије, организатора и клубског радника Боривоја Жарића, дипломираног правника, чије је ауторство над највећим делом овог текста.

Шаховски клубови и клубски живот

Када је реч о првим шаховским клубовима на овим просторима, као првим облицима организовања шаховског живота, расположиви подаци су веома оскудни и често без довољно поузданих извора који би потврдили (или оспорили) неке ствари. Наиме, на инсистирање ШС Војводине, званично се води да је први клуб био шаховски клуб у Зрењанину, основан 23. новембра 1879. године и тај датум је 1994. године усвојен као „Дан шаха“ у Србији. Као оснивач се помиње др Ноа, у то време веома јак играч, који је учествовао на турнирима у Аустро-Угарској. Колико се зна, тај клуб се већ у неколико наредних месеци угасио, јер је др Ноа као државни службеник премештен у Нови Сад. Према непровереним подацима, основао је 1880. године шаховски клуб у Новом Саду (што се уклапа са подацима о премештају), али ни тај покушај није заживео. По неким истраживањима, тај клуб у Новом Саду основала је група Мађара и то није био клуб који је у вези са каснијим НШК-ом, па тако и људи из НШК-а сматрају да је њихов клуб основан 1922. године, мада Озрен Недељковић помиње да је клуб осниван четири пута, рачунајући при томе и покушај из 1880. године, али за то не постоје ни поуздани писани докази, нити одговарајуће референце. У самој „малој“ Србији први је основан Београдски шаховски клуб 1882. године, али ни тај податак није сасвим поуздан. Постоје индиције да је клуб постојао и раније, али је сасвим сигурно да је 1886. године издао прва Правила шаховске игре на српском језику, што је уједно била и прва шаховска књига штампана на Балкану.

БШК (Београдски шаховски клуб) је, због ратова, више пута прекидао рад, а званично је обновљен 1925. године. Постојао је и пре I светског рата, али ни ту не постоје довољно поуздани подаци. Године 1905. основан је Шабачки шаховски клуб, па су они и БШК започели и једну дописну партију, која је, нажалост, прекинута после свега неколико потеза.

После Првог светског рата шаховски живот се лагано, али зато сигурно, развијао. Поред Љубљане и Загреба, који су већ имали шаховски живот у „Двојној монархији“, развијају се нови шаховски центри: прво Нови Сад, а потом и Београд, који захваљујући великом ентузијазму многих људи у другој половини тридесетих година XX века преузима водећу улогу у шаховском животу земље. 1938. године БШК коначно постаје и првак државе.

После II светског рата, шаховски живот се нагло развио. У Југославији није било већег места без шаховског клуба, а негде их је било и више. Инђија, која је онда била село, могла се похвалити друголигашким тимом, а једном је на финалу Купа освојила 3. место! За нас је у овом тренутку релевантан податак да је у Србији 2015. године било преко 400 регистрованих клубова.

Појединачна такмичења и државни шампионати

Када су у питању појединачна такмичења, између два светска рата сваке године играна су аматерска првенства. Први такав турнир играо се у Цељу 1921. приликом оснивања Југословенског шаховског савеза, а победник је био др Аладар Ердеи из Сомбора. Негде се, као први, помиње и турнир у Загребу 1920. године. На овим турнирима нису могли да играју мајстори, а првак је постајао мајстор, што је у то време била титула изузетно велике специфичне тежине.

Први званични шампионат одигран је 1935. године у Београду, а победили су словеначки шахиста Васја Пирц и Вршчанин Бора Костић. Пре рата одржана су још четири званична првенства државе. После II светског рата први шампионат је одигран већ 1945. у Новом Саду, а првак је био др Петар Трифуновић. Шампионску титулу је највише пута освајао легендарни Светозар Глигорић, и то чак 11 пута, а од тога је само два пута делио почести са још неким од учесника.

Код жена је прво првенство одиграно 1939. у Загребу. Победиле су Лидија Тимофејева и Јованка Петровић, касније удата Велимировић – мајка једног од наших најистакнутијих велемајстора и репрезентативца Драгољуба Велимировића, познатог по свом бескомпромисном стилу, али и врхунском аналитичком раду (Велимировићев напад у Сицилијанској одбрани потекао је из његове шаховске „лабораторије“ и донео му на десетине блиставих победа). Помиње се и турнир жена који је игран пре овога у Љубљани, али ту је било само 5 учесница и све су биле из града домаћина, тако да је по много чему личио на клупско првенство или првенство града. Женски шампионат 1939. је био званичан, организован и признат од тадашњег Југословенског шаховског савеза. После рата први женски шампионат је одржан 1947. у Београду, а првакиња је била Лидија Тимофејева. Највише пута је титулу шампионке освајала Милунка Лазаревић, и то баш као и Глигорић – 11 пута.

Први омладински шампионат одигран је такође у Београду, упоредо са женским шампионатом. Победили су Ивков и Фудерер, у то време велике наде и будући репрезентативци. Кроз ова првенства прошли су сви значајнији играчи, а већина је у неком тренутку освајала прво место.

Екипна такмичења – шампионати и купови

Екипно државно првенство је пре рата играно по специфичном систему, са доста пауза и измена правила, а првом шампионском титулом окитио се Љубљански шаховски клуб.

После рата се државна првенства (која су касније прерасла у Прву лигу) играју континуирано од 1947. године, када је одиграно првенство за 1946. Најуспешнији тим у домаћим такмичењима је београдски Партизан, који је био првак 23 пута, док су Куп (који је почео да се игра од 1958. године) освојили 12 пута, у чему су такође рекордери.

Лига се у почетку играла на 8 табли. Од 1956. игра се на 10 табли, јер су у тим уведене и две женске табле, а од 1964. године у тиму су и омладинци, и то на рачун сениора, па је композиција тима изгледала овако: 6 сениора, 2 жене и 2 омладинца (до 20 година). Женске лиге се играју од 1995. године, када су шахисткиње одвојене од мушког састава екипе. Ово такмичење се игра на четири табле, а највише пута је првак био БАС и то 5 пута. Последње три титуле у женској конкуренцији освојио је клуб “Јелица” из Горачића, а њихове колеге такође освајају медаље у мушкој конкуренцији, чиме су збирно постали најуспешнији шаховски колектив последњих година у Србији.

Женски Куп се игра од 1979. године, и то у почетку на две табле, а затим се тај број повећао на три, што се задржало и до данашњих дана, упркос очигледним недостацима таквог система, који су довели до тога да је појединих година изостајало ово, некада изузетно престижно, такмичење. Први победник је био НШК. Најуспешнији тимови су били Агроуниверзал и БАС, а појединачно је највише трофеја освојила Алиса Марић, када се обједине њени наступи за више клубова.

Партизан је освајао Куп шампиона три пута (1954.-1956.), али тада се играло на 8 табли и нису учествовале совјетске екипе. Баш због огромне надмоћи наших шахиста убрзо је број табли смањен на 6, уз могућност играња два странца, што је дало шансу и тимовима из других земаља. Код жена су Куп шампионки освајали Агроуниверзал (2 пута), Гоша и БАС.

Садашња ситуација у нашем клупском шаху далеко је од нивоа на којем смо се налазили током трофејних година. Уколико не дође до значајних резова, постоји реална могућност да се у потпуности изгуби корак са пре свега европском елитом, којој смо некада по свему припадали.

Међународни репрезентативни успеси наших шахиста

Од осам шаховских олимпијада које су организоване пре II светског рата, Југославија је учествовала на четири, а најбољи пласман остварен је у Прагу 1931. године, када смо освојили четврто место. После II светског рата Југославија је учествовала на свим олимпијадама, осим 1976. године, када је из политичких разлога бојкотована олимпијада у Хаифи и 1992. када нисмо наступили у Манили због међународних санкција.

На мушким олимпијадама освојено је 13 медаља, и то: 1 златна, 6 сребрних и 6 бронзаних. Златна медаља је освојена у Дубровнику 1950. године, а у екипи су били: Глигорић, Пирц, Трифуновић, Рабар, Видмар млађи и Пуц. Осим њих су овом историјском успеху за наш шах учествовали и капитен Лудвиг Габровшек, као и секунданци Срећко Недељковић и Борислав Милић. Мушкарци су освојили и једну сребрну медаљу на екипном првенству света у Луцерну 1989. године, као и 6 медаља (5 сребрних и 1 бронзану) на екипним првенствима Европе.

Највише медаља на олимпијадама освојио је Глигорић – укупно 12 (1 златну, 6 сребрних и 5 бронзаних). Поред тога остварио је феноменалан резултат у Минхену 1958. године, када је био најбољи на првој табли и целој олимпијади са 12 поена из 15 партија и то

без пораза! За овај успех проглашен је најбољим спортистом у целој ФНРЈ. Осим тога, освојио је и 5 сребрних и 1 бронзану медаљу на екипним првенствима Европе, што чини укупно 18 медаља на великим екипним такмичењима. После њега највише медаља на олимпијадама је освојио Борислав Ивков (укупно 10: 6 сребрних и 4 бронзане), као и 3 сребрне и 1 бронзану на екипним првенствима Европе, то јест укупно 14 медаља, колико је освојио и Александар Матановић (5 сребрних и 4 бронзане медаље на олимпијадама, као и 4 сребрне и 1 бронзану на првенствима Европе).

Већ у педесетим годинама XX века је наша репрезентација у проширеном саставу наступала против низа европских репрезентација (по Скандинавији и Бенелуксу, затим на турнеји Немачка – Аустрија – Швајцарска – Италија, итд.) и по правилу бележила убедљиве победе. Велику пажњу изазвао је радио-меч ФНРЈ – САД, у којем је наш тим (Глигорић, Пирц, др Трифуновић, Рабар, Видмар млађи, Пуц, Милић, Костић, Матановић и Ивков) у двокружном сусрету победио најбољу предратну репрезентацију света резултатом 11,5:8,5, што је одјекнуло као сензација у то време. Организован је и читав низ мечева против репрезентације СССР-а (почевши од 1956. године), у којима су наши репрезентативци стицали драгоцено искуство, што им је омогућавало да деценијама буду сматрани другом репрезентацијом света. Формат мечева се стално мењао, па су у тим били увршћивани и омладинци и шахисткиње. Услед пораста броја међународних турнира, ови мечеви су се крајем седамдесетих година угасили сами од себе. Седамдесетих година почињу и Балканијаде (и овде се мењао формат, тако да су учествовали и сениори, жене и омладинци), на којима је по правилу наша репрезентација остваривала како појединачне, тако и екипне победе.

Жене су освојиле две олимпијске медаље: једну сребрну у Сплиту 1963. године, што је и њихов највећи успех свих времена, као и 1 бронзану у Солуну 1988. У Сплиту је наступила екипа у саставу: Милунка Лазаревић, Верица Недељковић (са невероватних 12 победа из 12 партија!) и Катарина Јовановић (удата Благојевић). Капитен тима био је Срећко Недељковић, а секундант Рудолф Марић. Бронзу је освојила екипа коју су сачињавале Алиса Марић, Гордана Марковић (рођена Јовановић), Сузана Максимовић и Весна Башагић. Као капитен тим је предводила Власта Мачек, а секунданци су били Душан Рајковић и Златко Башагић. Осим тога, шахисткиње су освојиле и једну сребрну медаљу на првенству Европе у Батумију 1999. године, када су и проглашене за репрезентацију године у званичном избору Југословенског олимпијског комитета. За тим су наступале Алиса Марић, Наташа Бојковић и Марија Манакова, савезни капитен је био Борислав Ивков, тренер Иван Марковић, док су у припремама репрезентације учествовали и Јован Петронић и Ненад Ристић.

Успеси проблемиста

Екипна светска првенства у решавању шаховских проблема одржавају се од 1977. године, и то сваке године. Наша екипа је до сада освојила 21 медаљу, од којих 14 екипних (1 златна, 7 сребрних и 6 бронзаних медаља) и 7 појединачних (4 сребра и 3 бронзе). Највише медаља је освојио Марјан Ковачевић, који је на свих 13 светских првенстава на којима смо освојили медаљу био члан екипе, а укупно је на појединачним и екипним такмичењима освојио невероватних 30 медаља у решавању (17 светских и 13 европских) и још 6 у компоновању проблема. Осим њега, чланови екипа које су освајале медаље били су још и Милан Велимировић, Миодраг Младеновић, Срећко Радовић и Владимир Подинић.

На екипним светским првенствима у компоновању шаховских проблема освојена је бронзана медаља у Будимпешти 1988. године, а у екипи су били: Марјан Ковачевић, Миодраг

Младеновић, Бранислав Ђурашевић и Стеван Ђулинац. Осим тога, освојено је и 6 појединачних медаља: 3 златне и 3 сребрне. Екипна европска првенства у решавању шаховских проблема уведена су од 2005. године и наша екипа је до сада освојила 11 екипних медаља (од тога 4 златне) и 8 појединачних (од тога је једна златна медаља). Чланови ових екипа су били: Бојан Вучковић, Миодраг Младеновић, Марјан Ковачевић и Владимир Подинић, а Игор Спирић је наступио 2005. године. Јубиларно 40. Светско првенство у решавању проблема одржаће се од 30. јула до 6. августа у Београду.

На појединачним првенствима света у решавању шаховских проблема од 1980. до 1991. године освојено је 6 медаља, а медаље су освајали Милан Велимировић и Марјан Ковачевић, и то обојица по 2 сребрне и 1 бронзану медаљу, али никада на истом такмичењу. На појединачном првенству света у компоновању проблема Марјан Ковачевић је у Калитеи 2005. године освојио златну медаљу, а у Порторожу 2002. је освојио и сребрну медаљу. Драган Стојнић је на Олимпијском турниру у компоновању 2010. у Ханти-Мансијску освојио злато, а Марјан Ковачевић је свом богатом опусу додао сребро и бронзу. Бојан Вучковић (истовремено и репрезентативац у такмичарском ортодоксном шаху, вицешампион државе 2008. године у Краљеву) био је првак Европе у решавању шаховских проблема 2007. године у Пардубицама, а 2008. године је на Родосу освојио сребро. Наведени подаци о проблемском шаху добијени су љубазношћу Марјана Ковачевића.

Успеси слепих, глувих и дописних шахиста

На шаховским олимпијадама за слепе, које се играју на 4 табле, Југославија је освојила 2 златне и 7 сребрних медаља. Миленко Чабаркапа је два пута био светски првак за слепе (једном је поделио прво место са покојним Марком Ђукановићем), а појединачним резултатима посебно се истакао Драгољуб Баретић (доктор наука са дипломама два факултета и полиглота), који је успешно играо на више турнира у иностранству, и то против нормално видећих шахиста.

Када су у питању глуви шахисти, на екипним светским првенствима (на 4 табле) освојене су 4 узастопне златне медаље, као и по једна сребрна и бронзана медаља. На појединачном првенству света у Амстердаму 1980. Београђанин Аднан Шаботић се окитио сребром. Владимир Класан је 2008. године у Швајцарској освојио бронзу, а 2012. у Алма-Ати (Казахстан) је постао и светски првак у шаху за особе са оштећеним слухом. Највећи успех у дописном шаху забележен је на III дописној шаховској олимпијади, која се одржавала од 1958. до 1961. године и ту је репрезентација Југославија наступајући на шест табли освојила треће место.

Појединачни међународни успеси наших шахиста

Пре II светског рата наш шахиста са највећим светским реномеом био је велики светски путник и прави амбасадор шаха Бора Костић. Сматран је за велемајстора (уз Словенца др Милана Видмара) и када је та титула и званично уведена 1950. године, били су први играчи са ових простора којима је призната. Послератну гарду наших велемајстора предводили су Глигорић, Трифуновић, Матановић, Ивков, Милић и Матуловић, док су неки други репрезентативци остали без најпрестижније титуле искључиво због своје посвећености другим професијама: Андрија Фудерер се као доктор хемије рано повукао из турнирске арене, проф. др Срећко Недељковић постао је врхунски кардиолог, док је Никола Караклајић изабрао новинарску професију и праву славу стекао као први промотер рокенрол музике на нашим просторима кроз легендарне радијске контакт-програме.

Светозар Глигорић је дуго година био наш најбољи послератни играч, који је у својим турнирским наступима остварио шездесетак тријумфа, а три пута је био и учесник мечева кандидата за титулу светског првака. Борислав Ивков је био пет пута учесник међузонских турнира, а једанпут је учествовао и у мечевима кандидата. Забележио је велики број турнирских тријумфа, а велике успехе са репрезентацијом је остваривао и као играч и као селектор. Александар Матановић је својим многобројним репрезентативним успесима додао и дугогодишње руковођење „Шаховским информатором“, једном од најпознатијих светских шаховских издавачких кућа свих времена, док је Милан Матуловић свој континуитет врхунских резултата на међународном нивоу остварио и кроз потврђивање велемајсторског резултата чак 26 пута.

Глигорић, Матуловић и Ивков су били чланови репрезентације „Остатка света“ која се на 10 табли супротставила СССР-у 1970. године у Београду. Љубомир Љубојевић је средином седамдесетих година од Глигорића преузео примат најбољег на овим просторима, што је потврдио избијањем на треће место на светској рејтинг-листи иза Карпова и Корчноја, а био је и учесник поновљеног меча између СССР-а и остатка света 1984. године у Лондону.

Уколико се ови резултати упореде са нашим данашњим најуспешнијим шахистима (Иван Иванишевић се, као наш најбоље рангирани играч марта 2016. године, са 2665 поена налази на 78. месту светске рејтинг-листе за шах по класичном темпу игре), види се да ће бити потребно доста времена да се наш шах врати на некадашње позиције. Одређену дозу оптимизма уливају поврмени изузетни појединачни резултати наших репрезентативаца остварени на великим међународним такмичењима: Никола Седлак је на Олимпијади у Тромзеу 2014. године освојио златну медаљу за најбољи резултат на четвртој табли, а Јована Војиновић је на Екипном првенству Европе у Рејкјавику 2015. године најсјајнију медаљу освојила за најбољи резултат на другој табли.

Када су шахисткиње у питању, Милунка Лазаревић и Верица Недељковић су биле без премца у својој генерацији, док су касније улогу њихових наследница преузеле Алиса Марић и Наташа Бојковић. На турниру претенденткиња 1964. године у Сухумију Милунка Лазаревић је поразом у последњем колу пропустила прилику да одигра меч за шампионку света против Ноне Гаприндашвили, а није искористила ни поновљену шансу у тромечу који је уследио, пошто је успехе из првог круга против Кушнир и Затуловске заменила поразима у другом и тако званично завршила на трећем месту у свету. За своје врхунске резултате и допринос шаху у виду бриљантних новинарских текстова Милунка Лазаревић је 2016. године од стране ФИДЕ и АЦП (Светске асоцијације шаховских професионалаца) добила признање као једна од шест заслужних ветерана светског шаха.

Пробој до статуса треће на свету поновила је Алиса Марић, која је после деобе првог места 1990. године на Турниру кандидаткиња у Боржомију стекла право да у мечу против Кси Јун одлучује о изазивачици светске шампионке Маје Чибурданидзе, али је тај меч изгубила и тако и сама завршила као трећа светска шахисткиња у том тренутку. Оно што је посебно карактеристично за наше врхунске шахисткиње је да су веома успешне и у својим професијама ван шаха: Милунка Лазаревић је, као што је већ наведено, бриљантна новинарка бескомпромисног пера и велике ерудиције, док су Верица Недељковић, Алиса Марић и Наташа Бојковић оствариле и запажене академске каријере као професорке на својим матичним факултетима.

У омладинској конкуренцији, титуле светских шампиона освајали су Борислав Ивков (Бирмингем, 1951.) и Игор Миладиновић (Кожикоде, 1993.), док су код омладинки прво место до 16 година поделиле Мирјана Марић и Наташа Бојковић (Петех-Тиква, 1985.), Наташа Бојковић је била шампионка до 20 година у Мамаји 1991. године, а титулом до 18 година се окитила Наташа Стрижак 1991. године у Гуарапуави. Светски прваци до 14 година били су Мирољуб Лазич (Дуранго, 1979.) и Мирослав Марковић (Сан Хуан, 1987.). Љиља Дрљевић је на Светском универзитетском првенству у Цириху 2010. освојила сребрну медаљу, а Сениша Дражић је 1994. у Софији освојио бронзу.

Највеће успехе у конкуренцији ветерана забележили су победама на шампионату Европе за сениоре Сениша Јоксич 2003. године у Сент Винсенту и Борислав Ивков 2006. године у Давосу.

Шаховска култура и организација шаховског живота на овим просторима

Једна од најзначајнијих личности за српски шах пре II светског рата свакако је био шаховски мајстор и председник шаховске организације Стеван Ћирић, током чијег мандата је шах у Србији доживео велики успон. Као министар просвете, а затим и председник Народне скупштине Краљевине Југославије, 30. априла 1935. године потписао је решење којим се Министарству просвете налаже да се „стара о унапређивању шаховске вештине у Краљевини Југославији“. Део препоруке је био и увођење шаха у школе у Србији, али се на остваривање те идеје морало чекати све до септембра 2007. године.

После рата у Југославији је организован велики број такмичења на највишем нивоу (наши организатори и шаховске судије били су међу најцењенијима у свету), тако да се може сматрати да смо дуги низ година били готово сам центар шаховске мапе света. 1959. године је одржан Турнир кандидата за светског првака (Блед – Загреб – Београд), а затим и два турнира кандидаткиња за светску првакињу. Први је био 1961. у Врњачкој бањи, на којем је победила Нона Гаприндашвили, која је потом постала првакиња света, и други 1967. у Суботици, где је славила Ала Кушнир. 1963. у Врњачкој бањи и 1975. на Тјентишту одржана су омладинска првенства света. 1968. године одржан је у Београду меч Глигорић – Таљ у оквиру мечева кандидата за светског првака. Највећи догађај био је меч СССР – Остали свет, који је игран у Београду у пролеће 1970. године, у Суботици је 1987. године одржан међузонски турнир, а 1990. године је у Новом Саду одржана и Шаховска олимпијада. Најзначајнији турнири играни су у Београду, и то традиционални супертурнири „Инвестбанке“, који су окупљали најбоље светске шахисте, и женски Осмомартовски турнири веома високог ранга. У Београду су играни и мечеви најјачих светских шахиста, као на пример финале мечева кандидата између Корчноја и Спаског 1977. године, меч Каспарова против Улфа Андерсона (1985.), затим меч по убрзаном темпу између Карпова и Љубојевића на Коларцу (1988.), итд.

Као логична последица овако богатог шаховског живота, неки наши представници су заузимали и висока места у хијерархији светске шаховске организације. Истакнути шаховски радник и међународни шаховски судија Божићар Кажич је годинама био наш представник у ФИДЕ, председник многих комисија, а затим и потпредседник ФИДЕ. Александар Матановић је такође био потпредседник ФИДЕ, мада се са великом дозом сигурности може тврдити да је неупоредиво већи утицај на светски шах оставио као дугогодишњи први човек издавачке куће „Шаховски информатор“, која је од својег оснивања 1966. године током својег педесетогодишњег рада, произвела 126 томова „Информатора“ и многобројна издања „Шаховске енциклопедије отварања“ и на тај начин била непресушно врело квалитетних информација за шахисте широм света. У Београду је 2012. године основан и шаховски сајт

Chess Openings 24/7, који корисницима нуди савремену електронску верзију енциклопедије шаховских отварања и представља значајан корак у обезбеђивању доступности информација.

Када је у питању шаховско издаваштво у Србији, 1938. је почео у Београду да излази „Шаховски преглед“ који су уређивали др Трифуновић и Извеков, али је престао да излази већ крајем 1939. После рата је у Београду излазио часопис „Шах“, али је 1952. године тадашњи Шаховски савез Југославије донео одлуку да излази само један часопис, па су се вратили имену „Југословенски шаховски гласник“, који је потом излазио у Загребу.

Одмах после Првог светског рата београдски адвокат Јаков Овадија је издао о свом трошку неколико мањих књижица, практично брошура о мечевима за сјетско првенство, почевши од незваничних. Он је такође 1921. издао и један „уџбеник шаха“ џепног формата на само 12 страна. Пре рата је Озрен Недељковић објавио свој уџбеник шаха, а Тот је написао малу књижицу „Наши мајстори“ са биографијама тадашњих мајстора и по једном партијом. „Политика“ и „Мали журнал“ 1905. доносе прве шаховске вести, а 1929. „Политика“ уводи редовну шаховску рубрику, која се одржала до данашњих дана, а понедељком доноси и засебан Шаховски додаток. Осим тога, значајна је и „НИН“-ова шаховска рубрика, коју је некада водио велемајстор Драгутин Шаховић, а сада пише велемајстор Александар Матановић, као и редовна рубрика коју је водио интернационални мајстор Никола Караклајић у суботњем „Викенд“ додатку дневног листа „Данас“.

После рата у свеукупном замаху држава је помагала и шах, па и шаховску издавачку делатност. У Београду су се као издавачи појављивали Шаховски савез Србије, Фискултурни савез Србије, ШСЈ, па чак и ШК Партизан. Озрен Недељковић је написао три књиге: „Теорија отворених игара“, „Теорија затворених игара“ и „Завршнице“ и то су дуго били уџбеници свих шахиста. Глигорић је објавио чувену серију од 4 књижице џепног формата: „Примљени дамин гамбит“, „Ортодоксна одбрана“, „Словенска одбрана“ и „Полусловенска одбрана“. Направљено је и неколико јако добрих шаховских почетница, пре свега Андрићева „Игра милиона“ и Вуковићев „Увод у шах“. Владимир Вуковић је написао и „Школу комбинирања“ и „Умијеће шаховског напада“, које се и данас веома цене. Почетком шездесетих година основан је и Центар за унапређивање шаха, који је касније прерастао у већ поменути „Шаховски информатор“.

Упркос богатом шаховском животу, на нашим просторима радио је веома мали број шаховских школа, углавном при шаховским клубовима и савезима. Шаховска школа Шаховског савеза Београда је седамдесетих, осамдесетих и делом деведесетих година радила под руководством шаховског мајстора Владимира Соколова, а 1998. године је Шаховски савез Југославије поверио руководство своје школе прослављеном велемајстору Бориславу Ивкову, који је брзо окупио веома јак тим сарадника. Нажалост, ова школа је била кратког века, упркос високим оценама које је добила. Од шаховских клубова више пажње младима су традиционално посвећивали „Партизан“ и „Рад“, а шездесетих и седамдесетих је добро радила и шаховска школа при Дому пионира у Нишу.

Акцију „Шах у школе“ започео је Шаховски савез Београда 1972. године. Иницијатор је био покојни народни херој Војин Ђурашиновић – Костја, а тадашњи секретар ШС Београда Боривоје Жарић је дао акцији име. 1976. године Центар за унапређивање шаха (који је тада издавао и „Информатор“) преузима вођство над акцијом и држи је све до данас. Кроз њу је прошло много деце, уз честе успоне и падове, а данас је у другом плану у односу на квалификациони циклус за европска и светска првенства у млађим узрасним групама.

Уласком шаха у школе од септембра 2007. године стварају се предуслови да шах добије нови замах међу младима, а да затим одатле крене иницијатива која би допринела јачању шаховске организације, чиме би се постепено градили услови да се шах у Србији врати на место које му по много чему припада. У овом тренутку шах се као изборни предмет налази на Факултету за спорт и физичко васпитање у Београду, а постоји могућност да се од јесени 2016. године врати и на Учитељски факултет у Београду, где је настава претходно одржавана од 2007. до 2012. године.

Покренуте су многе иницијативе и за оживљавање шаховског живота на академском нивоу: на Машинском факултету у Београду организована су многа шаховска такмичења током последњих пет година, међу којима су и међународни турнири „Машинац“, првенство Универзитета у Београду под називом „Куп Срећка и Верице Недељковић“ и „Трансатлантски Куп“ – традиционални меч на даљину између Универзитета у Београду и Универзитета Тексас у Даласу. Уколико се на постојеће иницијативе надовежу нове, постоји шанса да нове генерације врате достојанство шаху у Србији.